

DOLGOZZATOK, AMÍG A MÉCSETEK KI NEM ALSZIK.

A Napkelet novellapályázatából.

Jelige: «Mit háborgattok!

Takarodjatok innen!...»

Petőfi: «Az ősrült».

I.

MA jó napom volt. A délutánt Etelkával töltöttem... Estefelé megfájdult a fejem. Korán vacsoráztam s hogy kissé felüdülek, sétálni mentem. Mostanában elég gyakran kínoz itt, hátul, a tarkóm táján valami tompa, nyomasztó fájdalom. Nem vagyok túlságosan képzelődő, de, végre is, mindennek van határa s ez az örökös nyavalygás már-már tarthatatlan. Okoskodásom talán összefüggéstelennek látszik, mégis el kell mondanom, hogy észleléseim szerint azóta betegeskedem, mióta a szakegylet könyvtárából azt a különös könyvet kiváltottam és elolvastam.

Ez a könyv egy énelőttem ismeretlen, Dosztojevszkij nevű orosz író munkája s címe: Bűn és bűnhődés. Négy éjtszaka faltam a betűit s kivert a láz, amíg olvastam. Azóta beteg vagyok...

Vagy talán képzelődöm mégis?...

Ez csütörtökön történt. Vucskóné, a háziasszonyom behozta a reggelit. Amint a poharat letette az asztalra, ránéztem. Vucskóné öregesebb nő, ráncos és egy kevéssé kancsal: nem sok jót árul el a külseje. Ijedten rebbent föl:

— Na mi az, Istóczi úr?... — motyogta zavarodottan. — Mit néz úgy rajtam?

Nevetnem kell. Az ilyen kimustrált, elaggott macskák mindenféle ostoba érzelmeket táplálnak. Nem szóltam semmit. Épen az ablak előtt haladtam el, gyorsan hátat fordítottam s úgy tettem, mintha a sürgönydrótokat vizsgálnám. Különben is szellőztetni akartam...

Azóta nem beszéltem vele.

Helyesebb is! Miért kavarjam fel együgyű lelkét érthetetlen dolgokkal? Gondolom, magamnak sem használ, ha túlságosan belemerülök ezeknek a kilátástalan jelenségeknek a taglalásába. Egy korábbi megfigyelésemet azonban el kell mondanom. Már más orosz írókat is olvastam s regényeik mindig valami furcsa, kifejezhetetlen hatással voltak rám. Hogyan magyarázzam ezt meg? A tájak és városok, amiket leírnak, valahogyan ismerőseim s az élet, mely a betűk során képzeletemben kibontakozik, csodálatosan és megdöbbentően az én életem. Kiváltkép télen, esténként, érzem ezt. Bizony megesik velem, hogy egészen

elfeledkezem magamról és környezetemről s álmodozva és gondtalanul valamelyik kormányzósági székhely csendes, sötétes külvárosában járok, hallom a szánok andalgó csilingelését s a vidám kis teaházak ablakában a szomorú, drága balalajkát. Barátaim futnak el melletttem, prémes kucsmában, bekecsben, alig győzöm köszönteni őket:

— Á! á! Miháél Andréjevics! Jó estét! jó estét!... Nos, mi újság, kedvesem, hogy szolgál az egészsége? ... Kitűnő időcske, mi? ... Hála a kazáni szűznek!

Igy dörmögtem, áradoztam s kezemmel javában integettem, amikor váratlanul egy kellemesnek épen nem mondható férfihang csapott le rám a járda szegélye felől:

— Pardon! uraságod, nem értettem jól! Engem tetszett talán megszólítani?

Bevallom: elpirultam. Utóvégre nem szeretném, ha egyesek helytelenül ítélnék meg elejtett szavaimat. Sietni akartam tehát a kellő felvilágosítással s udvariasan az ismeretlen felé fordultam. Legnagyobb megdöbbenésemre Kőváryt, a színészt láttam magam előtt, aki alig néhány napja érkezett városunkba egy mozgótársulattal s történetesen Vucskóék második szobáját vette ki albérletbe. Ez még csak növelte zavaromat, mert én voltam az, aki — Etelkára való tekintettel — a leghatározottabban elleneztem, hogy Vucskóné színművészt fogadjon a házba. Amint tehát Kőváry urat megpillantottam, azonnal sejtettem, hogy a vénasszonynak eljárt a szája s a színész, ismerve állásfoglalásomat, nyomon követ, hogy egyetmást kilessen a gondolataimból. Lehetőleg kurtára fogtam tehát a választ:

— Nem, uram, nem önhöz szóltam az imént! Természetesen másvalakihez sem! Egyszerűen csak dudoltam magamban egy kis dalt, ilyesmit... Nagyon örültem!...

Kalapomat megbillentve, emelt fővel távoztam. S hogy kellően palástoljam zavaromat, a sarkon, amint a piacról lefordultam, néhány könnyed polkalépést mimeltem. Ám közben óvatosan visszafordultam s láttam, hogy Kőváry még mindig azonmód egy helyben áll s mintha főbekélintották volna, olyan kábán mered utánam. Gyűlöltem ezt az embert. Amikor kihívón, szemtelenül az orrom elé vigyorgott símára borotvált, szenvelgő, puderes arca, hát a két kezem ökölbe szorult... Ha azt hiszi, hogy minden további nélkül belém köthet, akkor végtelenül csalódik. Meg fogom mutatni, hogy szegény kézműves létemre épolyan drágán adom a becsületemet, mint egyéb urak, akik talán azt képzelik magukról, hogy sikereik vannak a nőknél! Nem, kedves színész uram, az én tisztességemben nem fog ön gázolni, arról kezeskedem!

Alaposan felizgattam magam ezzel a gazemberrel, annyi szent! Már-már azon töprengtem, ne forduljak-e vissza s rövid úton néhány pofonnal igazítsam helyre megbomlott egyensúlyomat. De be kellett látnom, a megoldásnak illetően módja aligha lehet célravezető, már csak azért sem, mert Kőváry jöttömre bizonyosan megjíjed és elfut,

ha ugyan eddig még nem szaladt haza. Á! az ilyen színészféle kimondhatatlanul gyáva!...

Némi töprengés után magam is otthonom felé irányítottam lépteimet.

A színész, mint sejtettem, valóban megelőzött. Itthon volt s ablaka kivilágított a közös folyosóra. De mért nem feküdt le? Miért égeti a lámpát? Vár még valamit?

Most már tudtam, ez a vakmerő kalandor bosszút forral ellenem! Igen, semmi kétség, a pók már szövi szálait: jó lesz vigyázni!

Nos, ami azt illeti, én készen vagyok! Tör avagy méreg: tessék! Nem ijedek meg! Ime a keblem, várom a támadásokat!

... Sejtettem-e akkor, a bosszú mily pokolian aljas terveit építeti elvetemült lelkében e nyomorult komédiás?

II.

Reggel jókor ébredtem. Alaposan megmosakodtam, egészen derékig s ez felüdített. Friss voltam, könnyed, csaknem tánckrész, éreztem, fiatal vagyok, fiatal és férfi, aki, ha kell, tud és akar is dolgozni! Gyorsan bekaptam reggelimet s rohantam a műhelybe. Nem szándékozom dicsekedni, de ma igazán az első voltam. Míg a többiek nagykeservesen előkészülődtek, kikeresték a szerszámaikat, cigarettát sodortak s a vasárnapi lustaságot nyújtózták, én már rég a kis asztalom előtt ültem s kalapácsom ütései alatt szinte égett és füstölt a munka. «Dolgozzatok, amíg a mécsetek ki nem alszik!» — hallottam a kalapács kopogó üteméből oly tisztán és érthetően, mintha a fülembé zúgná egy harsogó isteni szózat. Bizony, dolgozzatok, felebarátaim! — folytattam a szót s ne csak köpködjetek idétlen röhögéssel! Mert vajjon tudjátok-e, hogy az ember is, hasonlóan a mécseshez, égő lelket, világító olajat hordoz magában s amíg a lélek, e csodálatraméltó lámpa ki nem alszik, dolgoznunk, égnünk, világítanunk kell!

S gondoltok-e arra, kedves, szeretett embertársaim, akik munka helyett egymást heccelítetek és bosszantjátok, kitől is származik e nemes és megszívlelendő parancs? Tolsztoj írta ezt, barátaim, Tolsztoj, a hírneves orosz író, aki dúsgazdag földesúr létére lemondott a világ javairól s a szegények tiszta és egyszerű életét akarta élni... Ó, Tolsztoj!... Kiáltani szeretnék, hogy mindnyájan meghalljátok: Menjünk és kövessük őt, szeretett embertársaim!

De nem kiáltottam: dolgoztam tovább türelmesen. Ám napnál világosabbnak tetszett, hogy e szomorú műhely lélektelen robotja többé nem méltó hozzám, képességeim más lehetőségeket követelnek, tágabbakat és szellemieket... Mondják, Gorkij egyszerű péklegény volt. Nos, olyan suszter én is vagyok, amilyen pék ő lehetett a maga idejében! S ki tudja?...

Nem! nem! ezt ma már tisztán látom: ha a sors igazságosan

akarna jutalmazni kinek-kinek érdeme és értéke szerint, akkor engem — szerénytelenség nélkül szólva — legalább is hercegi rangosztály illetne meg... Hangsúlyozom: csak illetne, mert a magam részéről én épúgy lemondanék a fényről és vagyonról, mint Tolsztoj s bizonyos vagyok benne, akkor sem választanék magamnak lakást másutt, mint ahol ezidőszerint lakom, Vucskóéknál, jobbról, a konyha mellett... Szó se róla, egyszerű kézműves létemre is dicsekedhetem némi tekintéllyel s ha Vucskóék egy és más kérdésben adnak valamit a szavamra, ez, gondolom, mindenképen annak a titokteljes varázsnak a következménye, amely lényemből rájuk kisugárzik... Másképp alig tudnám megmagyarázni azokat a vasárnapdélutánokat, melyeket Etelkával... Ám hagyjuk ezt! A jövőt senkisé sem láthatja előre!

Tény, hogy Kőváry úr beköltözése ellenem szól. De csak látszólag. A vénasszony, Etelkával ellentétben, hihetőleg szabadulni iparkodik egyéniségem parancsoló befolyása alól... Istenem, belátom: nem is lehet kellemes, ha valaki állandóan lebunkóz bennünket a fölényével. De, kérdem, rosszat akartam-e én, mikor egy csélcsep világfi, egy színész jelenlététől óvtam házukat? Nem mondom, Etelka gyermekien tiszta lelkiülete undorral utasítaná vissza a bűnnek még csak a leheletét is, de utóvégre nem történt-e már meg, hogy egy léha, minden aljasságra elszánt kalandor behízeltő nyájasságával egy szentet, egy angyalt is eltántorított?

Nekem gyanús, nagyon gyanús ez az ember! Az én szememet nem lehet bekötni, az én ítéletemet nem lehet megteveszteni puderes arccal, nyájas szavakkal! Hohó! én résen állok! Aki velem kezd, jól gondolja meg! Vegye tudomásul, igen tisztelt Kőváry úr, hogy, igenis, fölvettem az elhajított kesztyűt és állok a harcot! Jöjjön, aminek jönni kell!

Késő éjjel vetődtem haza. Cipőmet lehúztam a kapuban s kapcás lábbal osontam végig a folyosón. A színésznél égett a lámpa... Ahá! Bezárkóztam és figyelni kezdtem.

III.

Alig tudom összefogni a gondolataimat. Ezen az éjtszakán minden bizonyossá vált...

Két óra felé lehetett, már csaknem elnyomott az álom, amikor hirtelen... hogyan magyarázzam meg? Egyszer csak úgy éreztem, hogy a falból, mely szobámat házigazdámék konyhájától elválasztja, hangok zuhognak rám. Eleinte azt hittem, képzelődöm... Ó, bár képzelődtem volna! De a kitarató és eleven zaj végre is legyőzte bizonytalanságomat...

Tompa dobogások, szalmazigetés, suttogó, izgatott szavak neszezték, szinte alig-alig kivehetőn, de élesen figyelő fülem a puha morajból kihallott valamit, egy mélyen lehalkított, recsegő férfihangot, a zsákmá-

nyára várakozó kígyó rettentő sziszegését... Fejembe futott a vér, azt hittem, menten nekirohanok a falnak, hogy bezúzzam... Hát így vagyunk?... De kirobbanó indulatomat megbénította egy olyan szívszakasztóan fájdalmas, zokogó nyöszörgés, hogy a szemem könnybe lábadt s egész testemben reszketni kezdtem.

— Ne, nagymama, édes nagymama, ne, ne!...

Etelka! sirtam fel tébolyultan, Etelka, mi történik veled?

— Hallgass, te cudar, hallgass! — vágott le a vénasszony rikácsoló szava, mint egy szöges ostor. A zokogás elnémult... Felgyújtott érzékeim áthatoltak a falon és a homályon és láttam, mintha csak ott álltam volna köztük, kővé dermedten a borzalomtól, hogyan teperik le Etelkát, ezt a szerencsétlen, anyátlan árvát a gaz cinkosok, egy bestiális vénasszony — a nagymama, az édes nagymama! — és egy becstelen, kéjsóvár színész! Zsebkendővel betömik a száját, leszíjjazzák a kezeit... Nem! nem! ezt nem tűrhetem tovább! Ennek véget kell vetnem!

Óvatosan kireteszeltem az ajtót és a folyosóra surrantam. Hűvös szél csapott meg, a fogam összekocódott. Előre, amíg nem késő!

Reszkessetek nyomorultak!

Tehát... hogy is? Vállammal befeszítem az ajtót, elordítom magam s öklömmel szétütök... Le hát az álarccal, Kőváry úr!... Igen, igen!... Csak a szívem, — a szívem ne dobogna úgy, már megint rám jött ez a rettentő szívdobogás, mit csináljak?

Végre nagynehezen magamhoz tértem egy kissé s minden erőmet összeszedve, az ablakhoz vánszorogtam. De akármennyire vigyáztam, a deszkák bosszantóan recsegték és ropogtak a lépteim alatt s ezt a könnyű zajt, sajnós, már meghallották odabent. Vucskóné izgatottan süspitölte:

— Pszt! pszt! Vigyázzatok! Istóczi leselkedik!

Miután így, fölfedezve és fegyvertelenül az életem is veszedelemben forgott, épen csak egy röpke pillantást vetettem a szobába. Fájdalom, a félhomály miatt semmit sem láthattam. A gazember óvatosságból félig lecsavarta a lámpát.

Bevallom, csaknem futva iparkodtam vissza ágyamhoz. Egész testem reszketett a kintól és az izgalomtól. Alig volt annyi időm, hogy a kulcsot ráfordítsam, máris hallottam, léptek topognak odakint, valaki megáll az ajtó mögött, gyöngéden lenyomja a kilincset. Kisvártatva megszólalt egy felösmerhetetlenül suttogó hang:

— Eh, mit! Alszik mint a bunda...

Mint a letaglózott állat, erőtlenül buktam a földre.

IV.

Összegubbaszkodva, dermedt-kábultan kucorogtam a jéghideg padlón s ebben a siralmas helyzetben virradt rám a hajnal. Mi minden történik velem, szinte hihetetlen! Néha valósággal úgy éreztem, a gondo-

lataim szétröpítik a fejemet s a koponyám hasadékain át kimásznak az agyamból. Utánuk nyúltam a kezemmel, de nem bírtam elfogni őket... Széleseben futottak köröskörül a szobában és vihogtak és nagyokat nyerítettek, mint a lovak. Ejnye, ejnye, csodálkoztam, miféle paripák ezek? Mert a testük, igaz, gyanított a lovakéhoz, de már a pófájuk ijesztő denevérarc volt... S olykor szárnyuk is nőtt és a sörényük szikrázva felborzolódott... Félttem. A szám lecsempült, szipogni, sírni kezdtem... Sírtam és jajveszékelttem, mert hideg volt az éj és hideg volt a föld s magányosan ültem, védtelen gyermek, egy kopár, holdsütötte síkon s félelmemben anyámért kiabáltam. Anyám szaladt is értem, lélekszakadva, de mindhiába!... Egyre távolabb tűnt kicsiny, görnyedt alakja: talán a föld futott el a lépteit alatt, nem tudom...

Arra is csupán ködösen emlékszem, hogyan kerültem el a műhelybe. Egyszer csak ott ültem megint a háromlábú székeimen s dolgozni igyekeztem. De a kalapács kihullt a markomból, éreztem, nem bírom soká... Marusik, aki jóbarátom volt, odajött hozzám és megszólított:

— Mondd, Istóczy, rosszul vagy?

Erre aztán eszembe jutott minden s azt hittem, azonnal sírva fakadok... Talán jobb is lenne, ha nyomban elmondanék mindent ennek a Marusiknak, ő olyan szíves és megértő...

— Nem, nem vagyok beteg, köszönöm, édes öregem, sőt... Majd sietve hozzátettem: kicsit lumpoltam, tudod, legényemberrel megcsik az ilyesmi... Egyébként ami azt illeti, hát...

Láttam, nem hiszik el: mindig szolid, rendes, józan embernek ismertek, aki inaskorom óta szinte beteges irtózáttal kerültem azokat a gyanús és piszkos lebújokat, ahol társaim egészségüket és nehéz keresetük jórésztét olyan könnyelműen szokták elpazarolni... Atyám ugyanis, ezt most is el kell mondanom, nagyon szerette az italt, kicsiny vagyonunk, házunk a kocsmasztalon úszott el s rendetlen életmódja okozta korai halálát is. Így aztán érthető, ha örökségül csupán egy rúgást hagyott reánk, egy rúgást, amellyel valamelyik ködös éjtszakáján anyámat illetve s ezzel örökbeteggé nyomorította... Bizony, gyermekkorom emlékei nem a legszebbek... De mit folytassam? Kevés öröm, sok szomorúság: ez az én történetem.

Fájránt után, hazamenet, hirtelen kibuggyantak elfojtott keserőségeim s mielőtt megbánhattam volna, egyszerre mindent kitálaltam Marusiknak. Sokáig hallgatott, láttam, tépelődik.

— Szereted? — kérdezte végre.

— Nem, nem! — tiltakoztam ijedten s a torkomat megint csipdesni kezdte a sírás. — Lehet, hogy valamikor szóbakerült... Talán magam is gondoltam rá, esetleg... De nem, nem!... Inkább ők emlegették, hogy mit tudom én...

Nagynehezen sikerült rávennem Marusikot, hogy éjtszakára jöjjön el hozzám s legyen fültanuja szomszédaim gyalázatos üzelmeinek.

Sajnos, még mindig barátomnak véltem s nem láttam hazug és kétszínű lelkét . . .

Haza érve, egész váratlanul a legkellemetlenebb helyzetbe sodort a véletlen. Már egy perccel utóbb csupán homályos foszlányaira tudtam visszaemlékezni, a düh és az izgalom annyira megfosztottak öntudatomtól. Kőváry úr, a gaz színész épen ajtaja előtt állott s a kulcsot forgatta a zárban, mikor én a verandára toppantam. Egyszerre fejembe zúdult a vér, a szemem elködösödött . . . Felelősségrevonás, ököl . . . Elébehegyesedtem !

Villámgyorsan megfordult.

— Tetszik valami? — kérdezte elszántan és nyugtalanul.

Teljesen fegyvertelen voltam, míg ő törös botját szorongatva készen állt a védelemre. Törvénytisztelő ember vagyok, rögtön beláttam, ez nem lehet elintézés !

— Csak azt akartam mondani . . . csak azt akartam mondani . . . — dadogtam és hebegtem zavarodottan és a homlokom pattanásig feszült a kintől. — Csak azt akartam mondani . . .

Göggösen hátat fordítottam s szobámba rohantam. Minden tagom reszketett, le kellett rogynom az ágyra. A fejembe — ettől a pillanattól kezdve — valósággal belészakadt a fájás . . . Ez már sok ! ez már sok ! — fuldokoltam — ami énvelem történik, az már igazán sok !

Igy szenvedtem, gyötrődtem tengernyi keserűség között, amíg Marusik megérkezett. Az ablakon mászott be, hogy a házbeliek ne sejtsék. Tulajdonképen mindegy volt ! Marusik nem volt barátom, ellenségeim markukban tartották . . . Hitvány pribék volt ő is !

Csak röviden mondom el. A tegnapi éjjel minden eseménye pontról-pontra megismétlődött s amíg én félőrülten a hajamat téptem, ő nem hallott semmit ! Azaz, helyesebben, nem akart hallani ! Végül még nekiállt feljebb, dühösen rámtámdt, hogy haagyjam aludni, ne izgaszam a hóbertjaimmal !

— Ha bolond vagy, akaszd föl magad a legelső szegre ! — ordította, mire csunyául összevesztünk.

Káromkodva ment el s nyolcéves barátságunk a legsötétebb gyűlölségbe fulladt.

V.

Reggelre kitisztult bennem az elhatározás : a bíróság előtt fogok megtorlást követelni. Ám előbb kérdőre vonom a vénasszonyt, legalább megtudja, merről fúj a szél, én sem vagyok olyan ostoba, amilyennek néhányan feltűntetni szeretnének !

Mikor, szokás szerint, behozta a tejet, hirtelen felugrottam és keményen elébe álltam.

— Pardon, egy szóra, asszonyom !

Elsápadt, szípgova végigtörölt az orrán a kezefejével.

— Istóczi úr — hebegte, másfelé akarván terelni a beszédet — mi van magával! Ruhástól fekszik az ágyba, ez igazán nem szép!

Valóban, kissé gyűrött lehettem, a hajam borzolt s a tollpíhék behavazták a fekete felöltömet.

— Nem arról van szó — ordítottam — hogy én hogyan fekszem az ágyba, hanem...

Arcom égett, öklömmel hadonásztam s torkomszakadtából bömböltem... De mindjárt észrevettem, így nem sokra megyek, ha idő előtt megijesztem. Ravaszul, ravaszul kell a begyihez férkőznöm ennek a raffinált bestiának!

— Egy kérdést, asszonyom, ha megengedi!... — szoltam csöndesültebben. — Asszonyom, nem tűnt fel önnek, hogy becses lakója, Kőváry Béla úr egy kissé... hogy is mondjam csak... túlságosan igénybe veszi az esti világitást?

Szája összerándult, szemhéja idegesen rebegni kezdett, mint a lepkeszárny s a haja tövéig elfehérült. Nyomon voltam.

— Nos, nos, mi az ön véleménye, asszonyom?

— Hát... mit tudom én... — dadogta és vergődött, kegyetlenül vergődött a tekintetem súlya alatt. — Talán olvas... Nem tartozik rám. Én nem lesem... Az is lehet, hogy a feleségivel trécsel... Nekem bizon nem köti az orromra! Különben, — fordult felém bátrabban és ellenségesen — mit kérdi? A maga petroleumolaját égeti, mondja csak!

Gúnyosan felkacagtam: felesége? Van is ám az ilyen sviháknak fenéje, nem felesége! Szeretné velem elhitetni, úgy-e?

— Hallja, maga vén szipirtyó! — kiáltottam s ebben a pillanatban észrevettem, hogy a kályha mellé egy tömör, nehéz szénkaparórudat állított valaki... — Ilyet akar maga nekem bedumálni? Azt mondja meg, arra feleljen, mi van Etelkával, mi?...

— Etelkával? Etelka a dolga után jár... — vinnyogetta félőrülten a félelemtől s ő is a vasrudat bámulta egyre. — Mit akar vele? Nem tudja, hogy ilyenkor a tanácsoséknál takarít? Mirevaló ez?

— Ruhe! — ordítottam — arra feleljen...

Egy ugrással a kályhánál voltam. Vucskóné síkoltott és kiperdült a szobából...

Magam sem tudom, mi eshetett belém. Kezemben a szénkaparóvassal hadonásztam és viaskodtam és szörnyen kiabáltam. Talán széjjelvertem volna mindent, ha véletlenül a tükörben meg nem pillantom eltorzult képmásomat.

— Egészen olyan vagyok, mint egy órült! — lihegtem elbámulva s egyszerre valami jeges, bénító félelem markolta meg a mellem. A vasat ellöktem s hajamat, mely kúszán, borzasan a szemembe lógott, lassan, tűnődve simogattam, rendezgettem... A kezem forró volt...

— Miről is van szó? — kérdeztem töprengve és bágyadtan s még mindig az arcomat néztem. Nini, álmélkodtam, milyen nevetséges

figura vagyok! Két szem: miért? S alattuk az orr, hegyesen és mere-
deken: fuj! És a száj: hát száj ez? Mi lenne, ha például az egyik sze-
memet behunynám s az orromat kissé félrebillenteném: így ni!...
Ez már igen! Ez aztán pofa! A számat is elcsucsorítottam s egészen
közel hajoltam a tükörhöz. A csillogó üveg lassan elhomályosult s a
fejem belemerült valami hófehér ködbe. Most hirtelen, vigyázatosan
rányomtam a számat: ragyogó ezüstkarika támadt a nyomán. Cso-
dálkozva néztem, míg teljesen szétolvadt. Akkor fogtam a kalapomat
és kimentem a folyosóra.

— Hé, van itthon valaki? — kiáltottam.

Senkisémet felelt. A konyhaajtó be volt zárva. Rávágtam az ök-
lömmel.

— Hollá! van itt valaki?... Senki?... Jónapot!

A nap sütött, valóban örültem a kínáló sötétnek. A Gabona-
piacon épen hetivásár volt, kitűnően szórakoztam. Kedélyem könnyű
volt, nem is gondoltam a közelgető veszedelmekre. Öt óratájt lehetett,
már erősen szürkült, amikor a Schellbach-ház mellett, a sarkon meg-
pillantottam három fiatalembert...

VI.

Gondolkozás nélkül, ösztönösen egy sürgönyoszlop mögé ugrot-
tam s onnan kémleltem feléjük óvatosan. Sötét felöltőben voltak,
fejükön keménykalap s az egyik tömör, egyenes botját a hóna alatt
szorongatta, amint polgáriruhás rendőrtisztviselők szokták... Rám
néztek, sugdolódtak. Szándékukkal azonnal tisztában voltam. El-
indultam tehát s a legelső mellékutcán lefordulva, alaposan nekiira-
modtam.

Üldözésem ezzel megkezdődött.

Számtalan sikátoron bukdácsoltam át, zezugos tereken, titkos
átjárókon loholtam, fújva és lihegve, hogy nyomomat veszítsék. Végre
jó kétórás irgalmatlan hajsza után azt hittem, biztonságban vagyok.
Ekkor, szerencsétlenségemre, véletlenül a Fő-térre bukkantam ki, a
lámpák alá s mintha megbabonáztak volna, a három keménykalapos-
sal találtam magamat szemben. Hideg rémület borzongott bennem
végig. Elfutni nem volt már időm. Halálraváltan mentem egyenesen
feléjük. Az utolsó percben mégis holmi ötletem támadt: kalapomat
mélyen a szememre húztam, a galléromat feltűrtem s még a járásom
módját is megváltoztattam. Hetykén és nagyokat lépdeltem s gond-
talan kedéllyel füttyörészttem s így vonultam el mellettük örült izga-
lomban. Láttam, ők is zavarban vannak. Egyik suttogva tudakolta:

— Ez az?... A Kőváry embere?

A sétatálcás tünődött:

— Nem tudom... Gyerünk utána!

Újra be a sikátorokba! De már ekkor nem lehettem eléggé gyors,

fáradt is voltam, a szívem zakatolt, a mellem szúrt: üldözőim nem tágitottak. Egy-egy saroknál, a lámpák derengő fénykörében, ha visszaneéztem, ott láttam a három egyenes árnyékot, a keménykalapokat és a botot. Lassan, de határozottan közeledtek. Futni kezdtem... Egyszeriben ismerős tájra lyukadtam ki, a külvárosban voltam, a túlsó soron egy rossz hírű éjjeli lokál kétes kapulámpája világított... Nem tudom, hol, valamelyik orosz regényben olvastam ilyen intézetről, Maszkanovának hívták a tulajdonosnőt... Ez jutott most az eszembe és szédültem az undortól...

Nem volt sok időm a tépelődésre. Züllött kocsisborozó ajtaja előtt álltam, lábaim reszkettek a fáradtságtól. Beléptem, helyesebben átrogytam a küszöbön.

A szűk kocsmahelyiség egyik sarkában, amennyire a homályos petroleumlámpa világánál kivehettem, három férfi kártyázott. De lehet, hogy nem is kártyáztak, csupán a fejüket dugták össze, hogy valami ocsmány dolgot megbeszéljenek. Talán tolvajok voltak: mindegy!

— Uraim! — hadartam lihegve — politikai menekült vagyok, az ohrána emberei üldöznek... Könyörgöm, segítsenek rajtam!

Ilyenfélét mondhattam vagy gondoltam, senkisésem válaszolt. Végre valamelyik felütötte a fejét.

— Az ajtót! — kiáltotta dühösen s öklével az asztal közepére csapva, ugyanilyen hangnemben üvöltötte — Terrre!...

— Pardon! — hebegtem s haladéktalanul pótoltam mulasztásomat. Hosszasan kellett várnom, míg az egyik nagykeservesen fölkelt az asztaltól. Vörös ember volt, a szempillája egészen fehér s a bajusza is ritkás, lelógó s a kötényén mindenféle gyanús foltok tarkáltak. Alaposan szemügyre vett, nyugtalan lettem.

— Mi tetszik? — kérdezte.

Nem tudom, honnan került belém, talán az apámtól hallottam, de egyszeriben kivágtam:

— Két deci nyakolajat kérek!

Sűrű, vörhenyeges italt lökött elém s leült társai közé. Mohón kortyintottam s bár gyalázatosan marta a nyeldekklöm, mégis, tudja Isten, jólesett. Két napja nem volt falat a számban s kezdtem gyengülni. Az ital erőt adott. Már nem voltam olyan nyugtalan s elhatároztam, ha üldözőim ide is követnek, drágán fizettetem meg a szabadságomat. Hohó, én nem olyan ember vagyok, akivel egykönnyen el lehet bánni! Különben majd meglátjuk! Ha épen arról van szó, ám tessék!...

Öklömmel az asztalra vágtam, csak úgy csörömpöltek az üvegek.

— Hollá! — ordítottam — még egy decit!... a kegyelmes úrnak!

A kocsmáros felugrott. Kicsit a hasára ütöttem, kedélyesen. Nono, csak rajta, öregem, szaporán, szaporán! Melegem lett, a felöltőmet ki kellett gombolnom. A maradékot végül kiöntöttem a földre: hadd igyon az is! A szám lassan elhúzódott, elkezdtem kacagni,

nem : röhögni. Röhögtem, csak úgy rengett belé a ház s a könnyeim potyogtak . . .

Úgy röhögtem, mint egy valóságos őrült !

VII.

Gyönyörű éjszaka volt. Gondoltam, sétálok egyet, miután barátaimtól, a rendőrfőnöktől, a császári államtanácsostól és a kerületi törvényszék elnökétől elváltam. Kedélyesen csörgettem megmaradt rubeljeimet : ah bah ! majd holnap visszanyerem . . . A szerencse forgandó, kedves Feodor Uzomovics, remélem, nem veszi sértésnek, ha ezt a játszmát nem engedem el ! Igen, ezt fogom mondani s gyöngéd barátsággal emlékeztem Feodor Uzomovicsra, szinte magam előtt láttam megnyúlt, szakállas rókaarcát a csillogó egyenruha fölött s kacagnom kellett . . . Ejnye, hol egy bérkocsi ? . . . Na, nem baj, ma kivételesen gyalog is hazamehetek . . .

Hogy is mondja Cseklupov herceg ? Félre a gondokkal, gyermekeim, könnyelműség az élet fűszere ! . . . *Trá-rá-rá, bumsztirá!* . . . Nini, hiszen ez az én drága és tiszteletreméltó barátnőm, Madám Maszkanova kiváló műintézete ! Csak nem sértem meg azzal, hogy elkerülöm ! Nem én ! Bemegyek, igenis !

— Jó estét, portás úr ! . . . Csak semmi ceremónia ! Megsúgom : inkognitóban jöttem. Fogja, ez a magáé ! . . .

Á ! a szalon ! . . .

Az ajtóban kissé megálltam, hogy szemügyre vegyem a társaságot . . .

Nos, ami azt illeti, nem lehet kifogásom. A hadsereg és a polgári élet kitűnősegei . . . S a hölgyek ? Á, a hölgyek, kacér és búbajos öltözetükben, akár a cári balett elragadó virágszálai, mondhatom ! . . . Ejnye, hol a csiptetőm ? A zongoránál egy kitűnő művész ült s oly megejtően játszott, hogy el kellett magamat szánnom a táncra . . . Kicsit zúgott ugyan a fejem, bevallom, inaskorom óta . . . azaz, mit is beszélek ! Szeretek tetszelegni azzal, hogy rangomat titkolom s egyszerű kézművesnek mondom magam. Bolondság ! Ilyen vagyok ! . . .

Hölgyem, a kedves Maszkanova túlnan a zongora mellett állt, pompás frizurával, mint egy bálkirálynő. Sietni akartam, hogy üdvözöljem . . . Fájdalom, útközben egy kis baleset ért. Jelzem, kár említeni is, nem történt egyéb, véletlenül belebotlottam egyik vendég úr lábába és elestem . . . A tánc azonnal megállt, a zongora elnémult, a hölgyek és urak karéjba sorakozva nevettek, persze csak azért, hogy ne vegyem komolyan a dolgot ! Értettem a tréfát s magam is jóízűen kacagtam, bár némileg bosszantott, hogy a kalapom esésközben elgurult valahová s ezidőszerint, sajnos, nem rendelkeztem másikkal . . . Jövőben óvatosabb leszek s egy pótkalapot hordok magammal !

A madám szemrehányó mosollyal nézett rám. Nem akartam késni a magyarázattal.

— Asszonyom — szoltam, ajkaimhoz vonva gyűrűs kezét — bocsásson meg, de a dolgok úgy alakultak, hogy hosszú ideig külföldön kellett tartózkodnom. Különb is, — tettem hozzá súgva — inkognitóban jöttem, el ne áruljon az Istenért, nem szeretném, ha rangom feszélyezné a víg társaságot! . . .

Maszkanova kedvesen mosolygott. Kicsit megvénült — azóta . . . Hja, az idő! . . . Később röviden megjegyezte, inkább magának :

— Tökrészeg!

Aztán hirtelen egy hölgyhöz fordult :

— Lili! — parancsolta — vidd ezt a maflát és intézd el gyorsan!

Heheh! itt aztán kedélyesen megy, vélekedtem s keresni akartam az urat, akire ez a tréfás rendelkezés vonatkozott. De nem volt időm. A Lili nevezetű hölgy karonfogott s gyengéden elvezetett a teremből. Nem is bántam. A lárma nyugtalanított s a kedves, kicsiny szoba, ahová kerültem, meghitt s puha fészek volt. Alig vártam, hogy leüljek. A szempilláim megnehezültek. De a fejem zúgott, a fejemben kerekék zakatoltak, egy egész vonat gördült: utaztam. Ismeretlen tájakon zúdultunk valahová, a pályaőrök piros lobogóval integettek, egy férfi okarinán játszott régi dalokat. Majd ismét a műhelyben ültem, kezem alól zuhatagban ömlöttek a lábbelik, ötven pár cipőt készítettem percenként, a szoba egykettőre megtelt velük, már nem lehetett mozdulni miattuk, rátornyosultak a mellemre . . . Felugrottam, hörögve . . .

Szemben, az ágy szélén, egy lány ült. Azonnal megismertem.

— Etelka! — kiáltottam fel zokogva és boldogan. — Etelka, úgy-e nem igaz? Mondd!

— Nem, nem! — válaszolta gyöngéden — hogy volna igaz! — Majd hozzátette, miközben a hajammal babrált: De most gyereünk a dohánnyal, fiam, mert reggel lesz!

Örömben felordítottam. Itt van, egyetlen, édes szerelmem, a tiéd, fogadd el! . . . Kimondhatatlan gyönyörűséggel láttam, hogy meg van elégedve. A pénzt, gondosan megolvastva, harisnyájába rejtette. Áldottam a sorsot, hogy tárcám ezúttal egész megtakarított pénzkészletemet tartalmazta: milyen szégyen lett volna, ha mindössze néhány fityinggel rukkolhatok ki . . . Hohó, azt hiszem, én is vagyok olyan úr, mint egy rossz ripacs! Ami a fizetést illeti, hát . . . Pincér, ma mindenki az én vendégem! . . .

Némileg bántott, hogy az a kicsiny Mária-érem, amit valamikor az anyámtól kaptam s hosszú éveken át őriztem a tárcámban, most kiesett és elgurult az ágy alá . . . Különb is! asz-pasz! kit érdekelnek az ilyen jelentőség nélküli, értéktelen holmik?

VIII.

Mi történt velem, hova kerültem? Néha úgy tetszik, ismerős helyeken járok, némelyik utca, egy-egy ház, szinte meg mernék esküdni . . .

Azt hiszem, utaztam s a vonatom itthagytott ebben a félig-meddig idegen városban... Nos, annyi baj legyen! Csak a kalapom! Hová tűnhetett el az ördögbe! Még egész jó kalap volt! Igazán sajnálom...

Aha! mondom, meg mernék esküdni, jártam én már itt, ha máskor nem, gyermekkoromban... Ez a ház... hm!... Bemegeyek, mindjárt meglátom... Cipézműhely?... Fúj, micsoda ordináre foglalkozás!... Undorodom ezektől a szagoktól, ezektől a különböző bőrszagoktól... Nem tudnék suszter lenni, esküszöm... Suszter? Isten ments!

Mégis bemegeyek, megkérdem... Hátha...

— Izé... maguk itt... nem láttak egy ilyen és ilyen izét?

Leteszik a kalapácsot s röhögnek. Furcsa! Mi van ezen nevetnivaló?

Alig kerülök-fordulok, beront egy barom, egyenesen nekem és ordít ész nélkül:

— Hallja, Istóczy, tulajdonképen hol kószál maga? Annyi a munkánk, hogy a fülünk gombja se látszik, maga meg urizál? A fene az ilyen naplopót...

Egyszerre világosság gyúlt az agyamban. Mosolyogni kezdtem.

— Szegény ember, maga rontja a tüdejét... Ma este együtt bridzsezem a rendőrfőnökkel, alkalomadtán megemlítem neki. Egyébként fogja, itt a névjegyem, ha valamire szüksége lesz, forduljon bizalommal hozzám... Esetleg rendelék egy pár vadászcipőt zergebőr-ből... Majd meglátom...

Érthetetlen, a legszelídebb szavak milyen dühítő hatással vannak némelyik emberre. A suszter felordított mint egy sebzett vad s mielőtt megakadályozhattam volna, hatalmas lendülettel kivágott az utcára...

Szerencsére tanuk nélkül történt, különben szégyenkezhettem volna embertársam miatt, aki így, ilyen sajnálatraméltóan megfeledezett magáról. Anélkül is elég szomorú voltam. Szerettem volna dolgozni valamit, akármit s mikor felkeltem a földről, újjammal beleírtam a hóba:

«Dolgozzatok, amíg a mécsetek ki nem alszik!»

Igen, szomorú voltam s elhatároztam, valakit megkérdezek, hogyan lehetne ezen segíteni. A rendőrségre most nem megyek, estére úgyszólván találkozom öreg barátommal, a rendőrfőnökkel... Csak ez a marhaság, ez bánt engem! A lámpa! Mit csináljak a lámpával?

Szóljak a lámpagyújtogatónak? Nevetséges! Előbb, azt hiszem, megfelelő bérről és olajról kell gondoskodnom. Anyám is úgy csinálta, többször megfigyeltem. Két lámpánk volt, egy zöld és egy piros. Reggel lecsavarta a fejüket, kissé oldalt billentette s szájukon át beöntötte a petroléumot. Körülbelül így ni!...

Épen egy kirakat előtt álltam s a tükörablakban elpróbáltam a jelenetet. A számat eltátottam... Menni fog!

Mindjárt be is mentem az üzletbe. A kereskedő vonakodva megfordult s szúrós szemmel bámult rám.

— Mi tetszik? — kérdezte végre.

— Izét... lámpabelet kérnék...

— Milyet? Laposat, körégőset?

Elcsucsorítottam a számat és megértettem a célzást:

— Természetesen, körégőset!

Mindenféle dobozokat szedett elő s kirakta a pultra. Végre találtam egyet, igen szép, hosszú bél volt, elhatároztam, hogy azonnal beszerelem. Ám alig dugtam a számba, a kereskedő rémulten felkiáltott:

— Mit csinál, maga örült?

— Semmi különöset, — feleltem mosolyogva, mert roppant mulattatott a boltos megrökönyödése — csak épen fel akarom szerelni a lámpámat...

Nem válaszolt. Elfehérült arccal, szemeit folyton reám szegezve hátrált az ajtó felé. Mikor odaért, torkaszakadtából elordította magát:

— Segítség!

Mosolyogva álltam a pult mellett: mi van ezzel a hólyaggal?

Rendőrök jöttek, egész néptömeg s iszonyodva bámultak. Megúntam a dolgot s odamentem a biztoshoz:

— Nézze, barátom, ez így nem megy! Vezessen azonnal a rendőrfőnökhöz, majd pártiközben megkérem, hogy a jövőben kissé erélyesebben gondoskodják a tényálladékról.

A csöcselék ijedten tágult. A rendőrök tiszteletteljesen kivezettek az üzletből. Bérkocsiba ültünk. Ekkor vettem észre, hogy a lámpabelet otffejtettem a pulton... Sajnáltam: igen szép, hosszú bél volt...

IX.

Egyre érthetlenebb minden...

Hol vagyok?

A holdat bámulom egész éjtszaka, a holdat, ezt a kis kerek ablakot az ég sötét falán. Igen, rájöttem, a hold egy kis ablak, egy szép, ragyogóra pucolt, kerek ablak: hát nem nagyszerű? De komolyan!... Várjunk csak!... Ablak?... Igen!... Hát ezzel úgy vagyunk, kérem alássan, hogy ami az ablakot illeti, az valóban és kétséget kizáróan ablak, egy egész közönséges ablak, annak a helyiségnek az ablaka, amelyben én jelenleg teljes tisztelettel tartózkodni bátorkodom mint államfogyó... Vagyis le vagyok csukva, zárva, tartóztatva, el vagyok temetve, elevenen eltemetve, csak azért, mert... mert... Igen!... Most már tetszik érteni?... Hát ezért, na!

Különben, hallom, a minisztériumban erősen szurkolnak... Csak szurkoljanak! Akinek vaj van a fején, sokkal helyesebben tenné, ha beállna a vásárcsarnokba... Tovább megyek! A valóságos, belső, nőkre is kiterjedő, titkos kamarilla... a rádiótelefon... valamint a kötelező egyetértés... a távszuggeszció és a bőrmunkások hetilapja... betöltötték átkos szerepüket... Legyen vége a taktikának!

Taktik annyi, mint tik-tak!...

Pszt! tessék idefigyelni!... Csöndet kérek!... Ha!... Itt, igen, itt, egészen, a sarokban... pszt! hallja? Igen!... Tik-tak!... tik-tak!... Egy óra! Hogyne! pszt! el ne mondja senkinek!... Egy pokolgép!... Érti?... Ezzel fogom levegőbe — sütty!... A Romanovok!... Fogja meg a szakállam... Én majd a motort!... Úgy! u-úgy!...

Kész!... Mehet!...

Szakáts László.

BUDAPESTI TESTVÉREM A FA.

*Hú figyélssel nézem a fát és szeretem,
Hogy mily magyarul él itt a pesti tereken.*

*Körül-öleli hideg szurok-út, kocka-kő,
De lába alatt meleg a föld s ő nagyra nő.*

*Gyökere magyar erdők jáinak gyökere,
A rögben bolond szerelemmel tör s fut le, le!*

*Az erdő testvér messzi-gyökerét keresi:
— Élek, ó, élek!... Izenetet is küld neki.*

*Szép feje fölött az ég mosolyog s madarak
Húznak át néha és itt csak neki szólnak.*

*Szíve: a lombja ős-tisztán sutlogva dalol,
Csak a ruháját eszi a korom és a por.*

*Tudja, hogy ő már itt roppan össze valaha
És mégis, hátha, egyszer elindul még haza?*

*Halk élete fáj, de büszkén senkit se zavar
S boldog, hogy a föld és az ég itt is csak magyar!*

Gyökössy Endre.